

PROTOCOLS DE LES FESTES EN HONOR DE SANT MARTÍ QUE SE CELEBREN A LA VILA DES MERCADAL

L'any 1986 es va reunir una comissió per a redactar els protocols de la Festa de Sant Martí i després d'haver consultat les persones més experimentades en el tema, es van escriure els protocols de les festes. Amb els anys, s'han anat introduint alguns canvis i matisos (per seguretat, per la pròpia evolució, etc.) sense que aquests variessin el significat de la festa.

Actualment, és la Junta de Protocols, la que vetlla pel bon desenvolupament i compliment de la festa. Aquesta junta, està composta per:

- El batle del municipi o el regidor en qui delegui. Exercirà el càrrec de President de la Junta, convocarà les reunions i ordenarà els debats.
- El regidor de festes. Exercirà el càrrec de vice-president i tindrà la funció de substituir al president en cas d'absència del mateix.
- Tres membres elegits per unanimitat entre tots els grups polítics amb presència a l'Ajuntament, sense que açò impliqui afinitat a cap dels grups.
- El rector de la parròquia de Sant Martí.
- Una persona del municipi, escollida per consens de la Junta.
- El caixer casat del bienni en representació de la Junta de Caixers en vigor

Tots ells tindran veu i vot.

La Junta de Protocols actual, va trobar convenient revisar i actualitzar aquest document, i dur la proposta per ser ratificada pel màxim òrgan del consistori: el Ple.

Així doncs, els protocols de les Festes de Sant Martí queden redactats de la següent forma:

I. COMPONENTS DE LA QUALCADA

La Qualcada es compon de la següent manera i d'acord amb aquest ordre:

Fabioler: qualca un ase i duu un tambor i un fabiol. **Sobreposat** o **caixer fadrí:** és l'encarregat de portar la bandera de la festa (era costum antigament que fos el més jove dels membres). **Altres caixers** que formen la qualcada: aniran col·locats per ordre d'edat, de menor a major. Darrere d'ells hi van el **caixer pagès** i el **caixer casat**. En darrer terme, el **caixer capellà** (conegut popularment com capellana), que representa l'Església, i el **caixer batle**, que representa l'Ajuntament.

II. LA VESTIMENTA

Tant els caixers com el fabioler van vestits igual: calçons blancs, calcetins blancs, camisa i guardapits blanc, corbatí negre, frac negra (anomenat popularment levita) i guindola del mateix color amb una banda groga a la dreta, sabates negres i polaines, fuet i esperons platejats. **Els caixers fadrí, casat i pagès porten corbatí blanc.**

El caixer capellà (conegut popularment com capellana) vesteix frac i plastró negre amb coll clerical blanc, calçons negres i guardapits també negre, botes altes i fuet; també du esperons. Damunt el frac duu una capa curta del mateix color, recollida a la cintura. Es cobreix amb una guindola que té una franja morada o negra i també duu guants blancs.

El **caixer batle** vesteix calçons, camisa, guardapits i corbatí blancs, frac negre i botes altes del mateix color, guants blancs, fuet, esperons, guindola amb dues franges grogues a la dreta i, a més, el bastó de batle i la medalla de l'Ajuntament.

Els cavalls dels caixers duen la vestimenta adequada i característica de la festa, que consisteix en una brida amb flocs i flors al cap, un estel al front, una gualdrapa, una sella menorquina i la coa lligada i adornada també amb flocs i flors.

El cavall del sobreposat duu, a més, una pitrera amb picarols, propietat de l'Ajuntament.

Els cavalls del caixer batle i del caixer capellà (conegut com capellana) van sense ornaments i amb la coa amollada. Tampoc no duen ni estel ni corona. El cavall del caixer batle du una gualdrapa que l'Ajuntament té expressament per a la festa. I el cavall del caixer capellà (conegut popularment com capellana) portarà la gualdrapa de la parròquia.

III. ORDRE I DESENVOLUPAMENT DE LA FESTA, DISSABTE, VIGÍLIA DE SANT MARTÍ

La festa començarà la vigília del tercer diumenge de juliol al capvespre. A l'hora de començar, el fabioler, qualcant l'ase, anirà a la Sala per demanar permís a les autoritats municipals per començar el replec de caixers i cavallers. Davant l'Ajuntament, baixarà de la seva muntura i pujarà fins al tercer replà de l'escala on l'esperarà el batle acompanyat d'alguns membres del consistori. Allà demanarà permís per començar la festa i farà el primer toc de tambor i fabiol des del balcó de l'Ajuntament. Un cop efectuat aquest primer toc, el fabioler sortirà al carrer i pujarà novament a la seva muntura per anar a cercar el caixer sobreposat o fadrí del seu domicili particular. Tot seguit aniran a la Sala per recollir la bandera de Sant Martí, que el batle --o el seu representant-- entregará al caixer sobreposat. Després començarà el replec dels altres caixers i cavallers. Entretant, davant l'Ajuntament, la banda de música sonarà una peça musical popular i iniciarà la cercavila per anar a saludar a:

- Domicili del caixer batle
- Domicili del batle del poble. En cas que aquest sigui alhora el caixer batle, no es preveu que s'hagi de saludar al batle en funcions.
- Caixer capellà

- Ex-batles des Mercadal
- Residència d'ancians
- Qualque domicili que es consideri oportú
- Resta dels carrers principals

Els caixers esperaran la comitiva davant el seu propi domicili, on qualcú els haurà dut el cavall. En arribar la Comitiva, el saludaran amb la guindola, ell tornarà la salutació i s'afegirà a la qualcada on ocuparà el lloc que li correspongui per edat. El caixer pagès i el caixer casat, en aquest ordre, seran els darrers a afegir-se a la Comitiva.

Una volta s'hi hauran incorporat aquests dos cavallers, la qualcada es dirigirà a la plaça de l'Església per anar a cercar el caixer capellà (conegut popularment com capellana). En arribar, el fabioler la saludarà amb un toc complet de tambor i fabiol. Tots els cavalls passaran per la plaça per saludar amb la guindola a la mà el caixer capellà (conegut popularment com capellana), que estarà damunt el portal de la rectoria. Quan entrin a la plaça, el caixer pagès i el caixer casat saludaran al caixer capellà (conegut popularment com capellana) i aquesta tornarà la salutació, cavalcarà el seu cavall i s'incorporarà a la qualcada, que ja es dirigirà a recollir el caixer batle. *Aquest acte, que té lloc a la plaça de l'Església, es farà entrant i sortint de la plaça de dos en dos.*

El caixer batle esperarà la Comitiva de caixers i cavallers en el portal de ca seva. En arribar, el fabioler el saludarà amb un toc complet de tambor i fabiol i seguidament aniran passant la resta de membres de la Qualcada, els quals saludaran amb la guindola el caixer batle i ell farà el mateix.

El caixer capellà (conegut popularment com capellana) serà l'encarregada de rebre el caixer batle, i aquest s'afegirà a la qualcada, que quedarà completa. Es dirigirà a l'Ajuntament, on tornaran a esperar el batle o el seu representant i alguns membres del

consistori per lliurar el bastó de batle al caixer que actuarà en nom d'aquest i presidirà la Qualcada.

Els components de la Qualcada es llevaran la guindola quan passin per davant la porta de la Sala i el batle del poble o el seu representant entregarà el bastó al caixer batle. Després d'aquest acte, la Comitiva farà una volta pel poble i es dirigirà més tard a la plaça Major.

Els caixers davallaran pel carrer Nou, el fabioler i el sobreposat entraran a la plaça, on el primer davallará de l'ase i pujará al cadafal. El sobreposat entregarà la bandera al batle o al seu representant, que la col·locarà en un lloc visible, on presidirà el *Jaleo*. El Sobreposat tornarà al seu lloc a la Qualcada, que s'anirà col·locant en el carrer Doctor Llansó. Mentrestant, la corporació municipal i la banda de música ja estaran acomodats en els seus llocs dalt el cadafal.

Quan entrin a la plaça, el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) es dirigiran cap al centre saludant, i la banda de música començarà a tocar el pasdoble mentre els dos cavalls fan bots i remolins.

Acabada la música, els dos caixers s'incorporaran a la Qualcada per participar en el *jaleo* com un caixer més. Faran la primera i segona volta i tancaran el *Jaleo* amb el pasdoble.

Els caixers i cavallers entraran de dos en dos pel carrer Doctor Llansó per ordre. En sortir de la plaça, ho faran pel carrer Major i voltaran pel carrer de Sant Joan. Les parelles es col·locaran a l'entrada de la plaça pel carrer d'Enmig, on esperaran que tots els components de la qualcada hagin passat per la plaça. Després, els cavalls, **a galop suau**, travessaran la plaça per parelles, per tornar-se a col·locar al carrer de General Albertí- Doctor Llansó i així començar una altra volta. Tot açò es farà tres vegades.

En entrar a la plaça i sortir-ne, els caixers saludaran la Presidència. Acabat el *Jaleo*, el fabioler durà la seva cavalcadura al carrer d'Enmig, per poder-se afegir a la qualcada. Per acabar la tercera volta, el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) entraran a la plaça **i la banda tornarà a sonar el mateix pasdoble de l'inici**. Seguidament, el sobreposat es dirigirà al cadafal per recollir la bandera de mans del batle o el seu representant i es tornarà a col·locar en el seu lloc.

Mentre la banda de música va sonant, tots els cavalls passaran per la plaça i sortiran pel carrer Nou per **iniciar el caragol**. Aquest es desplegarà pels carrers de Baix, pla de ses Eres, carrer d'Enmig, sa Plaça, carrer Nou, Verge del Toro, Metge Camps, plaça General Galbis i novament pel carrer Nou. En arribar a la plaça de la Constitució, es considera que s'haurà fet una volta. Aquest recorregut es repetirà dues vegades.

En acabar el caragol, els cavallers, encara amb la seva muntura, aniran al domicili del caixer batle per acomiadar-se'n. L'encarregat de fer-ho serà el caixer capellà (conegut popularment com capellana).

Seguidament, la Comitiva es dirigirà al domicili del caixer capellà (conegut popularment com capellana) per acomiadar-se'n també. Els encarregats seran el caixer pagès i el caixer casat.

Dissolta la qualcada, els caixers aniran a peu, al més aviat possible, al domicili del sobreposat. En ser-hi tots, aniran a cercar el caixer capellà (conegut popularment com capellana), que esperarà dins la rectoria. En haver-hi arribat, i mentre sona el fabiol, el caixer casat i el caixer pagès, passant per enmig del passadís format pels caixers, hi entraran per sortir-ne al cap d'una estona acompanyats del caixer capellà (conegut popularment com capellana), la qual, fent un senyal, donarà ordre de partir cap a cal caixer batle. Per donar la volta, els caixers passaran en parella per enmig del passadís.

En arribar al domicili del caixer batle, en ordre perfecte, el caixer capellà (conegut popularment com capellana) i el caixer casat pel mig del passadís entraran a cercar el caixer batle. El desenvolupament serà el mateix que en el cas anterior. La Comitiva anirà seguidament a l'Ajuntament, on les autoritats esperaran a l'entrada amb les insígnies corresponents al càrrec que ocupen.

Pel mig del passadís, el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) entraran a cercar la corporació. Després, donant mitja volta, es dirigiran tots junts a l'església per cantar Completes. Davant la comitiva hi haurà la banda de música, que animarà el pas dels caixers. Per anar fins a l'església es farà el següent recorregut: carrer Major, plaça de la Constitució, carrer Nou, carrer del Bisbe Sever, carrer del Terreno i carrer de Sant Martí.

En arribar a l'Església pel carrer de Sant Martí i sense deixar de sonar, els músics es col·locaran en un altre lloc que hi haurà reservat, deixant pas lliure a la Comitiva de caixers i autoritats, que aniran entrant a l'Església en aquest ordre:

- 1r. El batle, acompanyat del caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana)
- 2n. Altres autoritats
- 3r. El fabioler i el caixer sobreposat
- 4rt. Resta de caixers
- 5è Caixer casat i caixer pagès

El sobreposat pujarà a l'altar i deixarà la bandera en el suport que hi haurà col·locat expressament. El caixer batle seurà al costat del batle del poble. Si el batle del poble qualca de caixer batle, en tot moment representarà el seu paper, i un regidor, per delegació del batle, ocuparà el seu lloc.

El caixer capellà (conegut popularment com la capellana) cantarà les Completes. En aquest acte, els caixers més joves repartiran les candeletes. Acabat l'ofici, la Comitiva, juntament amb la banda de música, anirà cap a l'Ajuntament fent el mateix recorregut, on s'oferirà una recepció a les autoritats i els convidats. **Tot seguit, els caixers aniran a l'Ajuntament, on podran gaudir d'una beguda típica de xocolata i coca, aigua, una dolça i una luda de confits, alhora que tindran l'oportunitat de descansar d'una llarga jornada de Dissabte.**

Aquest acte de la Beguda serà únicament i exclusivament per als caixers i es farà en la més absoluta intimitat. Acabat aquest acte, els caixers aniran a acomiadar el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) en els seus domicilis respectius.

Des de la mateixa plaça de l'Església, el fabioler, a les ordres del caixer casat, reprendrà el camí juntament amb tots els caixers que restin de la Comitiva i acompanyaran la bandera fins a casa del sobreposat, on es dissoldrà la qualcada fins l'endemà.

IV. DIUMENGE, DIA DE SANT MARTÍ

Al matí, el fabioler i el sobreposat, ja amb la bandera, aniran a l'Ajuntament per demanar permís i començar el replec, el qual es farà com el dia abans. El batle anirà al domicili del caixer batle per donar-li el bastó. La resta d'actes es farà igual que el dia anterior fins que s'hagi acabat.

Els cavalls aniran d'un en un al cadafal, on la corporació els donarà la canya verda amb la cullereta de plata; mentrestant, la banda de música sonarà. El caixer batle rebrà de mans del batle la canya verda. Acabat això, la qualcada enfilerà pel carrer de Baix i farà les darreres voltes pel poble, repetint llavors els mateixos actes d'acomiar-se del caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) com el dia anterior.

Els caixers aniran a deixar el cavall i, a peu, es trobaran al domicili del caixer sobreposat. Tots junts aniran a cercar al caixer capellà (conegut popularment com capellana) i el caixer batle per anar a l'Ajuntament i, amb els membres de la corporació i la banda de música, igual que el dia anterior per anar a Completes, es dirigiran a l'Església per celebrar la **Missa de Caixers**. El macer acompanya el consistori a l'església amb la maça i una cullereta de plata, amb la qual donarà l'aigua beneïda a les autoritats quan entrin a l'església.

Tots els actes d'entrades i sortides es faran igual que el dia abans.

Els caixers, a més de portar fuet i esperons, duran la canya verda. La bandera es durà a lloc preferent damunt l'altar. L'acte més important de la missa és alçar Déu. En aquest moment, el sobreposat agafarà la bandera i amb el genoll a terra la inclinarà davant l'altar. Mentrestant, el fabioler anirà tocant. Acabada la consagració, la bandera serà tornada al seu lloc i la missa continuarà. En el transcurs de l'acte religiós es repartirà el típic aigua-ros. El repartiran els sis caixers més joves, primer faran una reverència tots a la vegada davant l'altar. Mentre es reparteix l'aigua-ros, el fabioler sonarà la peça que correspon a aquest acte.

Acabada la missa, la Comitiva, en el mateix ordre, anirà a l'Ajuntament per fer la Beguda. En aquest acte, els caixers ocuparan lloc preferent, i en un moment determinat el caixer batle dirigirà unes paraules als components de la Qualcada.

El sobreposat farà entrega de la bandera i el caixer batle farà entrega del bastó, les quals insígnies es guardaran a l'Ajuntament fins a l'any següent. En acabar la Beguda, els caixers, en ordre, acompanyaran el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) fins als seus domicilis per acomiadar-se'n. Després es dissoldrà la qualcada fins a l'any venidor.

Al capvespre, uns quants caixers (nombre que ja es determinarà oportunament) aniran a repartir l'aigua-ros per les cases del poble, **mentre el fabioler, pels carrers del poble, anirà sonant "L'aigua-ros"**.

Aquest acte s'haurà de fer amb pulcritud i serietat, com pertoca a tots els actes de la festa. La imatge de caixers amb vestimenta inadequada o en mal estat, es notificarà a la Junta de Caixers, que en traurà conclusions i actuarà en conseqüència.

V. COMPORTAMENT DELS COMPONENTS DE LA QUALCADA

Hi ha una sèrie de formalitats en el comportament i l'actitud dels caixers que fan que els actes de la festa tenguin un to de serietat i bellesa, que són:

- Els caixers saludaran i es trauran la guindola davant l'Ajuntament, residència d'ancians, església, domicili del batle i davant el caixer batle i el caixer capellà (conegut popularment com capellana) en tots els actes d'anar-los a cercar i acomiadar-se'n. El sobreposat no es treu la guindola, sinó que inclina la bandera en horitzontal.
- Els caixers no fumaran, no beuran alcohol ni menjaran durant els actes de la festa.
- Els caixers no davallaran del cavall, si no és per un motiu justificat, ni deixaran que ningú no pugui als cavalls o a l'ase del fabioler.
- Si un caixer es vol retirar de la qualcada sigui pel motiu que sigui, demanarà permís al caixer batle a través del caixer casat.
- Si no hi ha res de nou, el caixer sobreposat, el caixer casat, el caixer pagès, el caixer capellà (conegut popularment com capellana) i el caixer batle, sortiran a la qualcada el Dissabte i el Diumenge de la festa.
- Cada caixer abans d'incorporar-se a la qualcada, esperarà en el portal de ca seva.

- Tant caixers com cavall aniran a la festa ben vestits; els caixers vetllaran pel seu bon transcurs.
- Si per algun motiu el caixer batle es veu obligat a retirar-se, serà substituït pel caixer casat.

VI. ACTES PREPARATIUS DE LA FESTA

- El dia de Sant Pere i Sant Pau, El Ple de l'Ajuntament acordarà les dates i el programa de les festes patronals. El Pregó de festes es llegirà a la plaça Major.
- El dia 11 de novembre, festivitat de Sant Martí, es designa la Junta de Caixers, la qual estarà presidida pel batle del poble i estarà composta pel caixer batle, el caixer capellà (conegut com caixer capellà), el caixer casat, el caixer pagès, el fabioler i el sobreposat.
- El batle del poble proposa el caixer batle, **càrrec que podrà recaure en ell mateix o en qualsevol regidor que formi part de la corporació municipal.**
- El caixer batle escollirà la resta dels membres de la Junta de Caixers. Els seus càrrecs seran per dos anys, i **cap d'ells no podrà fer dos biennis consecutius si no és per un motiu justificat (amb l'excepció del fabioler i el caixer capellà (conegut com a capellana); en qualsevol cas, s'haurà de retre compte dels motius al Ple de l'Ajuntament.**
- El caixer capellà (conegut popularment com capellana) és nomenada pel rector de la Parròquia.

Una volta finalitzat el bienni, el batle del poble, en el decurs del Ple posterior a les festes de Sant Martí, exposarà als regidors la voluntat d'escollir un nou caixer batle, i oferirà a tots els interessats la possibilitat de cursar la seva sol·licitud.

VII. LA JUNTA DE CAIXERS I L'AJUNTAMENT DECIDIRAN EL NOMBRE DE PARTICIPANTS A LA QUALCADA, D'ACORD AMB EL SEGÜENT ORDRE:

1. Pagesos dels llocs del terme des Mercadal.
2. Mercadalencs i mercadalenques empadronats el darrer any (mínim 1 any), que tinguin domicili fix al municipi i hi resideixin habitualment.
3. Fills de pagesos que visquin al lloc (<18 anys) o hi facin feina (> 18 anys).
4. Missatges que facin feina en llocs del terme des Mercadal (amb un mínim d'un any de contracte de feina).
5. Mercadalencs i mercadalenques que visquin fora del terme municipal.
6. L'Ajuntament es reserva el dret de convidar alguns caixers per un cas especial.
7. Qualsevol cas no previst en l'ordre anterior serà resolt per la Junta de Caixers i la seva decisió serà inapel·lable.

Els caixers menors d'edat hauran de d'adjuntar una autorització paterna i/o materna signada.

ACTES QUE S'HAN AFEGIT A LA FESTA I ACTES I COSTUMS QUE JA NO ES FAN PER DIFERENTS RAONS.

ACTES/COSTUMS QUE S'HAN AFEGIT

- La utilització de polaines.
- La Junta de Caixers.
- Demanar permís per començar la festa.
- Des de l'any 1994, se sona el primer toc de fabiol des del balcó de l'Ajuntament.
- Acompanyar la bandera el dissabte de la festa.

ACTES I COSTUMS QUE JA NO ES FAN

Abans es feien altres coses que el progrés i el desenvolupament de la societat fan que ara no es puguin fer.

- Els caixers que volien sortir a la Qualcada anaven a apuntar-se a l'Ajuntament i el diumenge abans del Dia de la festa es feia el Pregó de festes.
- Els caixers rifaven una coca i un be el diumenge anterior al de Sant Martí. Venien els bitlets per arreplegar doblers, els quals eren guardats pel caixer casat dins d'una caixa, la clau de la qual la tenia el sobreposat.
- El be de la rifa, el regalava el caixer pagès. Els doblers que s'arreplegaven amb la rifa, l'aigua-ros i el ball, on només pagaven els que ballaven, es repartien entre els caixers el diumenge següent de la festa.
- Darrere el caixer batle hi qualcava el macer del poble; açò va donar peu que en el seu lloc sortís, temps endavant, un municipal.
- Les canyes verdes es donaven als caixers davant l'Ajuntament.
- El dia de Sant Martí, al capvespre, es feien corregudes de cavalls, unes entre els cavalls de la qualcada i altres entre els cavalls de curses.
- Els caixers duïen guants blancs.
- Després del *Jaleo* del diumenge, els caixers recollien la canya verda i es col·locaven en cercle dins la plaça esperant l'entrada del caixer capellà (conegut com a capellana) i del caixer batle. Aquest acte es va fer des de l'any 1987 fins a l'any 1993, i es va suprimir a causa del perill que suposava un nombre elevat de cavalls sencers en una plaça petita i plena de gent de totes les edats.
- El caixer batle no era regidor de l'Ajuntament; aquest càrrec es confiava a una persona del municipi, escollida pel batle del poble.
- Els caixers fan la beguda de dissabte a la residència d'ancians.

Es Mercadal, maig 2012